

ВИКОНАВСТВО ТА ПЕДАГОГІКА

УДК 78.491

Тетяна Шуп'яна (Львів)

КАФЕДРА КАМЕРНОГО АНСАМБЛЮ ТА СТРУННОГО КВАРТЕТУ: МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ

Шуп'яна Тетяна. Кафедра камерного ансамблю та струнного квартету : минуле і сучасність

На основі широкого фактологічного матеріалу висвітлюється історія становлення школи камерно-ансамблевого виконавства в Галичині. Розглядаються шляхи формування львівської інструментально-ансамблевої школи.

Ключові слова : традиція, камерно-ансамблеве виконавство, професійне виконавство, концертні прем'єри.

Шупьяная Татьяна. Кафедра камерного ансамбля и струнного квартета : прошлое и современность

На основе широкого фактологического материала освещается история становления камерно-инструментального исполнительства в Галичине. Рассматриваются пути формирования львовской инструментально-ансамблевой школы.

Ключевые слова : традиция, камерно-инструментальное музицирование, профессиональное исполнительство, концертные премьеры.

Shupyana Tetyana. Department of chamber ensemble and strings quartet: the past and modernity

The article is based on extent fact research material and represents the history of development and establishment of chamber instrumental performances in Halychyna. Ways of Lviv instrumental ensemble school's formation are studied.

Key words : traditions, chamber ensemble music-making, professional music performance, first concert nights.

Сучасний період розвитку виконавського мистецтва на теренах Галичини висуває до молодії генерації музикантів нові критерії відповідності естетичному рівню європейської інструментальної культури

початку ХХІ століття, де щоразу більший репертуарний наголос ставиться на царині камерно-ансамблевого музикування.

Відтак, у комплексній освіті професійного музиканта у вищих навчальних закладах окреслюється автономна та вельми потужна галузь інтерпретації як шедеврів світової класики, так і новітніх взірців інструментальної традиції – *камерно-інструментальний ансамбль*.

Практичним та науково-методичним центром фахової підготовки ансамблів, та, водночас, основним осередком популяризації камерної музики серед найширших верств слухацької аудиторії є кафедра камерного ансамблю та струнного квартету ЛНМА ім. М. В. Лисенка. Її історія містить чимало яскравих сторінок, які висвітлюють основні етапи розвитку ансамблевого музикування у Західній Україні, оповідають про плеяду музикантів і педагогів, які жили і працювали у чудовому давньому місті. Їх виконавська та просвітницька діяльність сприяли формуванню активного кола поціновувачів класичних традицій спільного музикування.

Витоки цієї благородної справи сягають ХVІ століття, коли у церковних храмах Львова, де панували традиції європейської музики та співу, почали створюватися перші інструментальні ансамблі – італійські капели, музиканти яких брали активну участь у церковних службах, урочистих церемоніях, державних святах.

Салонне музикування культивувалася в палацах львівської аристократії (переважно австрійської, німецької, польської), у маєтках заможних міщан, що було складовою частиною європейського побуту.

Протягом майже двох століть ансамблеве виконавство мало елітарний характер і залишалося закритим для широкого кола слухачів. У 1776 році з відкриттям цісарсько-королівського привілейованого театру у Львові з'явилися перші професійні музиканти, які приїхали з Європи на роботу в театр. З метою ознайомлення галицької публіки з симфонічною, кантато – ораторіальною, камерною музикою та об'єднання професіоналів і аматорів для публічних концертів починають формуватися музичні товариства (своєрідні концертні організації). Засновниками виступили відомі в Європі музиканти, які в той час жили та працювали у Львові – Ю. Ельснер (вчитель Ф. Шопена), Ф. К. Моцарт (молодший син віденського класика), Й. Рукгабер (відомий піаніст, диригент, організатор музичного життя у Львові). Значний внесок у популяризацію жанру струнного квартету зробив видатний польський скрипаль Кароль Ліпінський. У 1812 - 1813 рр. він активно виступав зі своїм струнним квартетом (членами якого були і аматори) не

лише в салонах місцевої аристократії, а й на відкритих майданчиках Львова. У 1824 - 1825 рр. музикант започаткував цикл абонементних концертів квартетної музики. Поступово камерно-інструментальна музика виходила на велику сцену.

Та найбільшого розвою ансамблеве виконавство сягає у діяльності Кароля Мікулі – директора Галицького музичного товариства (ГМТ) та консерваторії (від 1858 до 1887 рр). Музикант із серйозною професійною підготовкою, яку здобув у Паризькій консерваторії, учень Ф. Шопена, він скерував свій талант і енергію на піднесення професіоналізму в усіх ділянках музичного життя в Галичині – передусім освітній та концертній. Палкий шанувальник камерної музики, він організував регулярні публічні концерти, в яких брав участь особисто. Разом з ним виступали викладачі консерваторії З. Брукман та Е. Плейнерт (скр.), Й. Вольман (віол.), Й. Черни (конт-с), К. Гайдріх (флейта, фагот). Все частіше до участі в ансамблях залучалися кращі студенти консерваторії, які витісняли з концертного виконавства аматорів.

Популяризацію камерної музики в культурному просторі Галичини продовжували педагоги та студенти консерваторії ГМТ (від 1919 р. – Польське музичне товариство – ПМТ) і за керівництва директорів – Р. Шварца, М. Солтиса та А. Солтиса. У навчальні плани впроваджено курс з інструментального ансамблю, яким керували провідні спеціалісти, зокрема, професор віолончелі Алоїзій Слядек.

З відкриттям у Львові Вищого музичного інституту (з 1912 р. – ім. М. В. Лисенка) почалося становлення та розвиток українського професійного музичного виконавства. Станіслав Людкевич як директор навчального закладу в 1912 р. започаткував нову форму концертно-виконавської діяльності педагогів та учнів – вечори класичної камерної музики. Для всіх учнів Інституту вводяться “вправи у збірній музиці” (очевидно, основи ансамблевої гри). З концертами виступають скрипалі Є. Щедрович-Ганкевич, Р. Придаткевич та його учень Є. Перфецький, Б. Бережницький та А. Вольфсталь (віолончель), піаністи В. Барвінський, Т. Шухевич. Наприкінці 20-х років ХХ ст. до них долучаються молоді, талановиті галицькі мистці, які після завершення своєї професійної освіти у престижних музичних академіях Відня, Праги, Берліна повернулися в Галичину. Це піаністи: Г. Левицька, В. Божейко, Р. Савицький, А. Рудницький; скрипалі: Р. Криштальський, О. Москвичів, Ю. Крих, С. Левицька; віолончеліст

П. Пшеничка. Поряд із сольними виступами ці музиканти проявили себе і в новому творчому амплуа – ансамблевому музикуванні.

Концерти українських музикантів проходили у Львові та в невеликих містечках краю, де публіка, мабуть, вперше знайомилася з камерною музикою як автономним жанром. Таким чином, не лише Львів як культурний центр Галичини, а й провінційні міста були охоплені насиченим концертним життям і прилучені до високих досягнень ансамблевого мистецтва. Виступи, вечори, концерти викладачів Вищого музичного інституту ім. М. В. Лисенка, консерваторії ПМТ відзначалися високим мистецьким рівнем та професійною організацією.

Розбудова традицій спільного музикування в Галичині, зростання рівня ансамблевої культури, зростаюча потреба у спеціалістах та важливість фахової підготовки молоді для майбутньої практичної роботи зумовили заснування у 1951 році у Львівській державній консерваторії ім. М. В. Лисенка кафедри камерної музики та акомпанементу, перейменованої в 1964 році на кафедру камерного ансамблю та концертмейстерства¹.

Її очільником став палкий популяризатор камерної музики, відомий музикознавець та органіст, випускник Ленінградської (Санкт-Петербурзької) консерваторії (по класу органу – у І. Браудо, по класу історії музики – у Р. Грубера), заслужений діяч мистецтв України, професор **Арсеній Миколайович Котляревський** (1910 - 1996). Організація кафедри підняла камерно-ансамблеву освіту на високий фаховий рівень, чому сприяла і комплектація її колективу відомими високопрофесійними музикантами – *В. П. Задерацьким, Д. Ф. Колессою-Залеською, В. М. Бакєєвою, М. С. Брандорфом*.

Від 1955 року завідуючою кафедри стала доцент **Віра Миколаївна Бакєєва** (1906 - 1997) – випускниця Ленінградської консерваторії по класу органу А. Котляревського, яка продовжила традиції свого вчителя насамперед в організації студентських концертів камерної музики.

У ті роки на кафедрі розпочинають свою педагогічну та виконавську діяльність *І. Поляк, Т. Лагола, Ф. Гольдштейн*. Активно долучився до концертного життя Львова дует прекрасних музикантів у складі – *О. Деркач* (доцент кафедри скрипки) та *І. Поляк* (доцент кафедри камерного ансамблю).

¹ Згідно архівних документів ЛНМА ім. М. В. Лисенка. (у 1972 році від кафедри відокремився як самостійний підрозділ клас концертмейстерства; а кафедра до якої прикріпили відділ струнного квартету, була названа кафедрою камерного ансамблю та струнного квартету).

У 1961 р. на чолі кафедри стала **Дарія Філаретівна Колесса-Залеська** (1906 - 1999). Музична освіта, яку вона дістала у відомих музикантів В. Барвінського та Л. Мюнцера в консерваторії Польського музичного товариства, дозволила їй стати висококваліфікованим музикантом-педагогом.

У ці роки на кафедрі приходять нові педагоги – випускники Львівської консерваторії ім. М. В. Лисенка: *В. Третяк, Б. Бонковський, Л. Цьокан-Савицька, Р. Залеська, Л. Оніщенко, Г. Стернюк-Ониськів, О. Панасюк-Бонковська, З. Максименко, Я. Матюха, О. Семенова*, які починають активну концертну практику.

У 1973 р. кафедру очолила відома в Україні скрипалька і педагог, дипломант I республіканського конкурсу виконавців ім. М. Лисенка, професор **Олександра Пилипівна Деркач** (1924 - 2004). Вона здобувала професійну освіту у Вищому музичному інституті ім. М. В. Лисенка в класі О. Москвичіва, і закінчувала вже Львівську консерваторію в класі професора Д. Лекгера. Педагогічна, виконавська, просвітницька діяльність О. Деркач, як і попереднього завідувача кафедри Д. Залеської, є яскравим прикладом спадкоємності поколінь.

Одним із найбільших досягнень О. Деркач як полум'яного шанувальника камерного музикування було створення у 1959 р. на базі Студентського наукового товариства камерного оркестру, який вона очолювала протягом 30-ти років. Сьогодні оркестр очолюють Народні артисти України композитор М. Скорик та А. Микитка - послідовні продовжувачі традицій ансамблевого музикування славної скрипальки.

Педагогічний колектив кафедри оновився молодими перспективними музикантами, що вже мали досвід педагогічної чи концертмейстерської роботи. Серед них: *Т. Шуп'яна, В. Лапсюк, Г. Менцінська, Л. Чайковська, О. Когут, А. Станько*, а дещо згодом – *Ж. Пархомовська, Х. Гумецька, Т. Дем'янчик, Н. Мариняко*. Вони енергійно долучилися до концертного життя кафедри. Один за одним відбувалися тематичні, монографічні, ювілейні вечори камерної музики, цикли концертів, присвячених творчості Й.С. Баха, Й. Гайдна, Л. Бетовена, Й. Брамса, Д. Шостаковича.

Від 1986 року завідувачем кафедри стала доцент **Лідія Іванівна Савицька** (1930 - 1994) – вихованка Львівської спеціалізованої музичної школи-десятирічки (клас О. Москвичіва), Свердловської консерваторії, випускниця Львівської консерваторії (клас професора Д. Колбіна). У центрі виконавської та наукової пошукової діяльності Л. Савицької постала камерна творчість львівських композиторів.

Виконавська діяльність викладачів кафедри проходить успішно – численні камерні концерти відбуваються у різних залах Львова, музичних училищах та школах регіону. Зроблено чимало записів нової камерної літератури для фонотеки Львівської консерваторії, а також на Львівському радіо.

У 1989 р. кафедру камерного ансамблю та квартету очолив професор, кандидат мистецтвознавства **Георгій Іванович Павлій**. Музичну освіту здобув у Донецькому музичному училищі та у Львівській консерваторії в класі скрипки професора Д. Лекгера.

Створений за ініціативою Г. Павлія в 1992 р. камерний оркестр “*Perpetuum mobile*” і на сьогодні активно концертує у Львові і за кордоном. На кафедру залучаються нові кадри – *О. Козаренко, Т. Слюсар*, дещо пізніше – *Т. Менцінський*, які активно включилися в педагогічну, наукову, виконавську роботу колективу. Зріс науковий ценз професорсько-викладацького складу – отримали дипломи доцента *Р. Залеська, Т. Шуп’яна, О. Когут, А. Станько*. Вагомим науково-методичним досягненням кафедри камерного ансамблю та квартету став I республіканський семінар-практикум з питань камерно-інструментального виконавства та педагогіки (Львів, 1994).

Продовжується інтенсивна концертна діяльність колективу кафедри та студентів. Викладачі виступали в концертах музичних фестивалів “Віртуози”, “Контрасти”, “Київ-Музик-Фест”, “Органум”, проводилися численні студентські класні, тематичні вечори камерної музики.

З початком XXI тисячоліття розпочався новий етап творчого життя колективу кафедри. У 2003 році кафедру очолив народний артист України, професор **Артур Володимирович Микитка** – представник львівської скрипкової школи (музичне училище в класі О. Єгорова, Львівська консерваторія в класах професорів Д. Лекгера та Б. Каськіва). Від студентських років (1965) А. Микитка пов’язав свою виконавську діяльність з Львівським камерним оркестром ЛНМА ім. М. В. Лисенка і протягом багатьох років (з 1992) залишається незмінним концертмейстером цього колективу.

Поєднання фахової навчальної роботи та концертного виконавства викладачів, плідна науково-методична робота залишаються основною сферою діяльності кафедри. Викладачі та студентська молодь беруть активну участь в концертному житті академії, міста. Відбуваються численні монографічні, тематичні, ювілейні вечори. За ініціативою професора А. Микитки розпочалися звітні концерти кафедри камерного ансамблю та

квартету. Розкриттю творчого потенціалу та зростанню професійної зрілості молоді сприяють майстеркласи відомих у світі камералістів, зокрема, німецького інструментального ансамблю “*Recherche*”, англійського “*Britten-quartet*”, скрипаля та диригента Р. Канетті (Ізраїль), канадського “*Gryphon Trio*”, “*Szymanowski quartet*” з Німеччини.

Кафедра пишається своїми концертмейстерами – високопрофесійними музикантами: **скрипалі** – Б. Бонковський, С. Шуп’яний, Г. Алмаші, М. Брат, В. Лапсюк, Л. Цьокан-Савицька, Т. Шуп’яна, Д. Москвіт-Савко, О. Лекгер, Е. Фрідман-Грінаполь, О. Когут, Л. Мізюк, І. Рябенко-Пугачова, А. Микитка, В. Заранський, Г. Комаров, О. Андрейко, В. Андрієвська, Л. Слюсар-Гратило, Л. Сауляк, М. Семчишин, О. Стецяк, Л. Футорська; **альтисти** - Б. Семко, Ю. Женчур, Б. Гупаловський, Н. Демик-Турко, В. Мегеден, О. Майборода, В. Педорич, М. Карапінка; **віолончелісти** - В. Третяк, Х. Колесса, О. Ізюрова, Г. Менцінська, Ю. Яцинич, З. Залицяйло, Т. Дем’янчик, Р. Фесюк, В. Жилін, З. Сондей-Вовк, Я. Мигаль, С. Канчалаба, О. Бабич, Г. Жук, Т. Менцінський, О. Мізюк, виконавство яких завжди прикрашало виступи студентських ансамблів. Багато з них стали лауреатами сольних та ансамблевих міжнародних конкурсів, провідними викладачами вищих та середніх музичних навчальних закладів. Усі концертмейстери, які працювали (за поодинокими винятками) і працюють на кафедрі – випускники Львівської консерваторії, академії, кафедри камерного ансамблю.

За останні п’ять років активізувалася науково-дослідна та методична робота педагогічного колективу кафедри. У сфері наукових зацікавлень – висвітлення актуальних питань, пов’язаних з теорією, історією та практикою інструментально-ансамблевого виконавства. Викладачі беруть участь в науково-методичних конференціях, семінарах-практикумах в Україні, за її межами, публікуються в наукових та музикознавчих збірках. Науковий потенціал кафедри підвищується за рахунок нових членів - від 2004 р. почав свій педагогічний шлях кандидат педагогічних наук, професор кафедри Ю. Соколовський, від 2008 р. – кандидат мистецтвознавства Н. Дика, отримала диплом доцента Н. Мариняко, працюють над кандидатськими дисертаціями Т. Слюсар, В. Андрієвська, Т. Менцінський, О. Мізюк, А. Пославський, С. Канчалаба-Швайковська, М. Карапінка.

Зростання виконавського рівня студентів, високий фаховий рівень викладацької роботи свідчать про сформовану львівську камерно-ансамблеву школу, яка поєднала традиції камерних виконавців та педагогів попередніх поколінь із сучасними вимогами до ансамблевого виконавства в контексті

європейської музичної культури. Про визнання її в Україні та вихід на європейську сцену свідчить поява значної кількості лауреатів престижних міжнародних конкурсів камерних виконавців в Австрії, Іспанії, Росії, Польщі та в Україні, участь наших ансамблевих колективів у міжнародних музичних фестивалях Швейцарії, Австрії, Франції, Англії, Німеччини.

Багато випускників кафедри камерного ансамблю та квартету працює в країнах Європи, Азії, Африки, Америки, Канади. Значна частина з них займається ансамблевим музикуванням та концертує, записує компакт-диски, бере участь у конкурсах та фестивалях, гідно репрезентуючи львівську камерно-ансамблеву школу у великому світі академічного музичного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Витвицький В. Музичними шляхами / В. Витвицький. – Львів : Логос, 1995. – 155 с.
2. Григорьев В. Кароль Липинский / В. Григорьев. – М. : Музыка, 1977. – 158 с.
3. Дувірак Д. СУПром в контексті епохи / Д. Дувірак // Союз Українських Професійних Музик у Львові : Матеріали і документи. – Львів : Сполом, 1997. – С. 7 - 14.
4. Заранський В. Кафедра скрипки / В. Саранський // Сторінки історії Львівської державної музичної академії ім. М. В. Лисенка. – Львів : Сполом, 2003. – С. 63 - 71.
5. Кияновська Л. Українська музична культура: навчальний посібник /Л. Кияновська. – К. : ДМЦНЗКМ, 2002. – 163 с.
6. Колесса Х. Кафедра струнно-смичкових інструментів / Х. Колесса, О. Олійник // Сторінки історії Львівської державної музичної академії ім. М. В. Лисенка. – Львів : Сполом, 2003. – С. 72 - 78.
7. Мазепа Л. Шлях до музичної академії у Львові. У двох томах. Т. 1. / Л. Мазепа, Т. Мазепа. – Львів : Сполом, 2003. - С. 136 - 258.
8. Старух Т. Музичне мистецтво Львова : Становлення фортепіанного виконавства і педагогіки у другій половині 19 – першій третині 20 століть / Т. Старух. – Львів : Вищий державний музичний інститут ім. М. В. Лисенка, 1997. – 168 с.
9. Цайтц В. Кафедра духових та ударних інструментів / В. Цайтц // Сторінки історії Львівської державної музичної Академії ім. М. В. Лисенка. – Львів : Сполом, 2003. – С. 79 - 87.